

Handwritten: 1919
1919

ЗА НАРОД

381

ИЗДАЊЕ „МАТИЦА СРПСКА“ ИЗ ЗАДРУЖИНЕ ПЕТРА КОЊЕВИЋА
СВЕОБКА 38.

381

БОКА И БОКЕЉИ.

ЗА НАРОД НАПИСАО

СИМО МАТЈАВУЉ.

НАКЛАДОМ СРП. КЊИЖАРЕ И ШТАМПАРИЈЕ
БРАЋЕ М. ПОПОВИЋА У НОВОМ САДУ

1893.

~~Друштво за издавање Српских књига~~
~~Београд~~

Опис Боке; знатније повесничке
напомене и статистички подаци.

I.

Дубиша је крћеним језиком описао Боку, али због мноштва речи и изрека из бокељског наредја, његов је опис, на многим местима, слабо разумљив источним Србима. Осем тога, *Дубиша* не беше главна намера да буде путни вођ „изванцима“ кроза свој завичај, него је, каида, хтео да својим ближњим земљацима истакне природне лепоте и неке повесничке успомене бокељске. То се види по томе, што се најрадије уставља на местима и појавама, које га, као Бокеља, највише занимају, и што не бира лакши и природнији начин приказивања. Не ће, дакле, бити излишно, да се Бока опише књижевним језиком, са знатнијим потанкостима, и да се читаоцац проведе кроза њу како је најзгодније, т. ј. удазећи у њу како и море удави. Али, опет, да не

Узбуде овај опис сувише сухопаран, биће, на више места, у овом одељку, зачињен речима „Дубишним“.

Један рукав јадранскога мора продарио је кров брда и вијуга се као латинско S, омањеједнако, негде до 10 километара, а негде једва један.

Тај се ватон зове: *Бома Которска*, или просто: *Бома*.

„Бома“ је реч талијанска и значи: уста, ушће, — дакле тај би се затон прачино српски могао звати: Которско Ушће.

Од Дубровника цови се парном ладом ка Југу 4 до 5 часова, докде се стигне до Боке. Лађа сврне на дево. Јесени и зиме, кад дува кривац ветар, те улаћу бесни вади у Боку, ни најјача лађа не може ући, према мало даље у затону море је са свим мирно.

Лађа пролази кроз теснац неколико тренутака, пак се пред очима путниковим разлије први бокељски пристан. Како се лађа примиче, тако се промађају међу густим зеленилом беле куће. Место је стрмо. Оа мора на више, мрке, дебеде видине заградиле су један део тих кућа. Тој некада јакој тврђави данас је „брштан“ покрило по-

пукле видове, да му скрпе плаве од олова разваљене“, вели „Дубиша“. Градић се зове *Херцегови*, обичније *Нови*, и има са предграђем нешто више од 1000 становника. Нови се често помиње у народним песмама („Новкиња Ђевојка“), а бесмртни владица Раде овако му припева у *Горској Војеници*:

„Нови граде, сједиш на крај мора
и валове бројиш низ пучину,
како старац на камен сједехи
што набраја своје бројанице....“

Град је видао *Стефан Тертко*, краљ босански, седам година пре косовске погубије. У половини XV. века притврди га *Херцез Шеган*, (Војвода Степан Косача), те се по његовом имену и прозва: Херцегов Нови. За четири века око Новог пролазило се толико крви хришћанске и турске, да би се њом могла исписати сва његова повест по његовим беделима, као што се чита у лепој књизи Новљанина *Тома К. Поповића*: „*Херцегови*, у славу његове петстотогодишњице“. Место је лепо, здраво, готово све обрадо у питомом прорашћу. Становници су на гласу као честити људи и Срби. Новом припада неколико села и чине са градом заједничку опшину од 8000 душа.

Кад путник стоји лицем према Новом, с леве му руке продајре море у малу равницу, која је опекољена брдима. То је *Ступорина*. Ступорина је почетак херцеговачког земљишта. У старо време ту бејаху солина, а до скоро беше ту турска тврђава, коју у првој херцеговачкој буни (1854) освоји Лука Вукаловић, а у потоњој (1875) уста-ници разорише.

Испод Новог дађа се креће ка југу, те, након неколико минута, минувши на-мастир Савину, чувен због лепог видака, прође се један рт (језице на мору), разлева се као велико језеро, обрубљено брдџацама и кућама.

Прешавши ту ширину, опет се уђе у теснац, који је доста налик на дунавски „Каван“, и у коме, дри дну високих брегова, виде се, на према се, два питома брда. Тај се теснац вове „Вериге“, за то што су у старо време, свакога вечера, дебелим веригама копчали супротне обале, да спрета у удаван гусарским дађама. Колико је пу-врисак српскога робља и вика дивљих Вар-барева (оцињских и барских гусара)!

Изпшав из теснаца, тек тада се путник има чему зачулати! Голема воде-

ва равна разлила се на далеко, те на че-тири краја продајре областо у обале, управ у корене високих брда. То су четири при-става: рисавски, морињски, ораховачки и которски.

„Са сред ове локве угледан изгледа положај, с десне брегови Столина, окиће-ни костаном (кестењем) у осоју, проглу-шују пгичијим ћипирканџем; а с лијеве стра-не херцеговачке клисуре. Са према, Пераст, варош уточена у голој стијени,“ — наста-вља Ђубиша.

Путником оку најближи је *Пераст*, град при корену висока и гола брда, са 250 кућа и око 400 душа. Обратите паж-њу на ту несразмеру између станова и ста-новника! У старо време Пераштани бејаху на гласу јунаци и богаташи. Год. 1654. одбранише се сами од турске навале. То њихово витештво зајини сав хришћански свет. Кнез Петар Зрински отиде нарочито из Бакра у Пераст, да поклонни општеши своју сабљу, нека им остане за вечити спо-мен његова поштовања. Пераштани су ваз-да били ватрени католици, али и свесни Срби. То тврде њихове „багарштите“ (ста-ринске песме) које је скупио и у свет пу-ство Војинић. Те песме махом величају

наше старе владоце и јунаке: Душана, Лазара, Милоша, Турџа Смедеревца и т. д. А вако су Пераштани од најкада тај знатни догађај, што је Петар велики Њиховим људима поверио уређење руске мрнарнице.

Путујући ка Котору, *Рисин* није с руске, него је на лево, за то свака даба и не сврће к њему. *Рисин* лежи под високим брегом, на стрмени; он је трговинште једнога деда Херцеговине. Место има нешто више од 300 кућа и око 1200 становника. Ришњани понавјаше тргују са стоком, те сваки одраслији познаје Херцеговинцу као своју кућу, а на гласу су као бистри људи. Вук Караџић, у своме „Ковчежићу“ и у осталим својим делима, прославио је то чисто српско гнездо, где се у највећој чиности сачуваше: језик, ношња и обичај. Други Вук — Врчевин, рисањски син, у томе послу допунио је старијега Вука, те одигота, нема манета српскога места, којим се користила српска књига као Рисном.

Од Рисна до Котора плови се нешто више од једнога часа, а путника прате, с леве руке клисуре, по којима ни козама нема приступишта. На подинама тих вр-

летп налазе се *Српско* и господско село *Доброга*. Велике куће и лепе градине, што се ту навиваше дуж мора, чине чудну супротност са величанственом дивљином високх гвоздова над *Добротом*. Главни тадијански историчар, *Тесаре Канту*, рекао је, да баш због те невероватне супротности између велике питомине и велике дивљине, та ширива божељскога затона надмашује *Босфор*.

А сад ево нас под старим *Котором*.

Дивно је рекао *Љубиша*: „Када брод под Котор, а сизаротежином утоне и о дно заине, боре се у путника Двије жеде: хтјео би да излетне на крај, да се одмори, а онамо жели што нема још зајева, да се боље нараји“...

Путник се сад налази пред окомитим и такође голим пригорским бреговима, те се мора зачудити, где се људи настанаше и мора помислити на љуту невољу, која старе нагна да траже такво сјлониште! Под ребрима сурога гвезда, на малој равници, коју запљускује море, збило се нешто преко 300 кућа опасаних тврдим зидовима. Како се с временом народ множио, куће су расле те давас већина их стрше над тврдињом. Кривудасте улице, чести

тргови, врева народа у различитој вошњач — (у Котору је готово увек више Прногораца него на Цетињу) — чине чудан утисак на путника. Осем мањих лично знатних старинских дворова, највећу пажњу привлачи Трипунова саборна богомоља — „Црква Димитрија“ из народних песама, коју је Милош Обилић, кад је оно ходио да купи харач од Латина, будољаном пребадио. Сатрађена је почетком XIV. века, у византиском стилу. Средњи свод подупрт је стубовима коринтскога реда, а цркву красе знатне сликe византиске и талијанске школе у граду живи до 3000 становника. У тој тескоби јети тако припече сувице, да се једва може дисати, а јесени и зими пролеђају се над њим облаци, којима је готово увек обавијен врх високог Ловћена. Причају, да се неки Енглез намерио у Котору, те му за четрдесет дана киша не даде никуд из њега. После двадесет година тај странанц удеси негде на путу једнога Которанина, те га запита: „Бота ти, дажди ли још у вашем граду?“ Остаје још да споменемо *Бујачу*, која није на видiku. кад се путује право од Дубровника ка Котору. Краћи пут ка томе граду био би цестом преко Дупе, али

је удобније, и ако је дужи, вратити се истим путем кроз Бокву, те разгледати леву бјену обалу, коју мало споменусмо, где су лепа села и крајевн: *Прити*, *Столиво горње и доње*, *Лепетане*, *Кргоде* и *Дрвчица* — све је то неједнако и по висини и по обличју, а заодевено вечним зелеником јужнога прорашћа. Изишавши из босељскога затона, пустиш се јадранским морем ка југу и после 3 часа — ако јужина не сузбија брод — стигнеш под подустрво, на коме је градљ са 200 кућа и око 1000 становника. То је *Бујача*.

Јужно од Бујаче, прострљ се крај, на коме је деветнаест села једнога племена, једне савн, где је сваки образовани Србин у духу проживео уз Стефана Штиљановића, Ђаншпа Мацедоновића, попа Андравића и остале, које наскрсе заодно перо Стјепана Митрова. Љубише. Тих деветнаест села зову се и једним именом „*Паштровићи*“.

Света је у Боца: 5 градова, 121 село са 8030 кућа од којих је 2000 пустих. Урођеника се броји на 35.000, а од њих половина мушких живе изван завичаја. По вери три четвртине су православнои, а по народности сви су Срби.

Летимични преглед бокелџке повести. —
Опширније о Котору. — Народна пре-
дања. — Дожњи писци.

Сваки крај убаве Боке достојан би био
засебна и опширна помена и описа.

Где год ногом станиш на тој класич-
ној земљи, стаси на развалину, која че-
везници.

Љубиша вели: "Рисан је давао некад
име дијеломе замијеву, док му га не угра-
би Котор." Тим је хтео казати, да се Бока
у старо време звала: "Рисански Затон" (Si-
nus Rhizonicus) а Бокелџи се зваху: "Раш-
њани" (Rhizantiae).

Бока се први пут у повезници поми-
ње око 229 год. пре Христа, у време ра-
тована краљице Теуте. Орбини прича, да
су тројански бегунци населили ту земљу
— дакле да је на тој први пут упирио
огањ исти народ, који и у Риму. Други
веду, да је Сицилија била мати — отаџби-
на, јер је Дионисије Сиракуски тиравин,
послао прве насеобине овамо. Т. Ливије
ставља Боку у варварску Илирију (Шуџис

barbara). Историчари још помину, да Теута,
после утврђења мира са Римљанима, про-
живи своје последње дане у Рисну.

Стару Илирију већим делом подврго-
ше Римљани око 168 год. пре Христа. Тек
касније повесничари помињу Котор, који воу
Superbum Ascivium. Тај је град био поддлаз
од данашњег.

Кад с временом Римљани освојипше све
земље наиреке, Октавијан их сједини и на-
зва једним именом: *Далмација*.

О постању *Нераста* не зна се поузда-
но. Баловић Пераштанци тврди, да тај
град саградише Партени, у време рата Це-
зара и Помпеја. Али за *Будуцу* сви се сла-
жу, да је она била престара феничанска
насеобина, и да јој је име феничко.

После смрти цара Теодосија (395 по-
сле Христа), кад се царство подели изме-
ђу двају његових синова, Бока припада за-
падној половини. Од ње се одели, кад ди-
вљи народи поплавише римску државу. Ју-
стинијан је преоте Остроготима и сагради
тврђу близу Ascivium-а, где је данашњи
Котор (532 год. после Христа).

За стопама Гота добоше Обри (639
год. по Хр.) те, као доцније Солни и Би-
даур, разорише и Рисан.

У оно време цар Ираклије позва Србе да освоје и наседе Далмацију. Када они то учинише, поделише ту своју нову постојанину у јужну Србију, на четири зупаније: *Источна Бока, с југом изустном, црнорачице Травернију,*

Котор још ва неко време оста чисто грчки.

Пошто та земља постаде српском, ва дуго времена насељеници се ожимаху, ва не буду са свим подвргнути Грцима. Да ва пуна века или се ништа знатно не догоди у Боци, или нам историја то не ваценска. Год 867 по Хр. би најезда Сарацина. Тада се снажно одупреше јужни римска имена и прозва се *Котором, а Бока Ристина постаде Боком Которском.*

Још мало речи да проговоримо о Котору, као главном месту те покрајине. У тим кратким напоменама огледаће се у главном и цела повест Которске Боке.

За време византиског владања, Котор као и сви остали градови Далматински, имао је своју самовласт и своје повластице.

Год 1180. уве га Стеван Неманя. После његове смрти Котору постаде законично-

ти господар Неманјин син Вукан. — Тако је и даље ишло до 1367 год., кад изумре лова Неманића. Наши краљевци и цареви бејаху Котору законити господари, али му не окрњише увнутрашњу самовласт, те је он и свој новац ковао.

После смрти нејаког Уроша, признадоше Вукашина Мрњавчевића за господара, али кнез зетски, Тураћ Балшић, мичаше да има прече право на наследство Неманића, те опколи војском Котор. Тада грађани и Вукашин замоле Мечиће за помоћ. На латинску претњу Балшић се окани освајања. Которани пак ослободе се и Вукашина, те постаху са свим независни, али их од тада Мечићи не пуштаху из ока. Год. 1378. августа 16. млетачки поморски војвода Виктор Пизани са сиљним ратним бродовљем ненадно освану под Котором и освоји га на јуриш. Град не оста дуго под Млечима, него пређе под Угрене. После косовске погубије, страхујући од Турака а слабо се уздајући у своје нове господаре, после дугога шћинанња, предадоше се добровољно Млечима 1420. год. и остадоше под њином влашћу до пропасти те државе (год. 1797). Тада се Бока предаде Аустрији. После девет година освојише је Руси, а на скоро предадоше је Фран-

Цузима. За све време Наполеонових ратова, Бока се налазила између неколико живих огњева. У тој непрекидној траваници год. 1813. Црногорци околе Котор; после друге одбране Французи се не предаду њима, него енглеском заповеднику, а он примивши град, напусти у њему Црногорце. Ови Песароваца, али моралоше попустити сила, те Немци уђоше 19. јула 1814. год. и увесоше бесарски стег који се и данас на траду ваје.

У тим непотпуним, испретрганим појацима прескочиво сам дуго и крваво ратоваше Бокеља с Турцима, јер би требало много простора, да се напомену само знаменити бојеви, а, с друге стране, та је борба са свим слична крвављењу нашега народа по свим крајевима у оно време: Турци напредују, буду потучени, опет напредују, опет попусте, умешају се други народи — на југу највише Млетци, па онда Геновези, паца и Швајоци.

Када Бока припаде стално бесаревој круни (на Бечком миру год. 1815.) пришишито време, након четрнаест векова славнога, слободнога живота, Французи на северу заробише, па преручише другима, а други

трећима. Дубровник и Бока постадоше два нова котара Далматинска. Од онда до данас Бока је поступно и трајно сиромашнија и иселаваља се, о чему ћу доцније проговорити. Али је главни ударац злог удаца задеси год. 1869 те, кад бесарека влада стаде тражити, да Бока даје војску и ако јој год. 1815 писмено беше обречено. Да ће од тога бити проста. Бокељи се оружјем опру против те тражбе и задивнише свет својим јунаштвом. Рат се заврши Кнезачким миром, на коме се Бокељима потврдише старе повластице... и реч им се одржа до нове згоде, до год. 1881.

Колико су, од давних времена до данас, силне мене и тразвице и мешање са толиким различитим народима утицале на душевне особине јужних Срба у опште, а Бокеља на по се, о томе је тешко и што год поуздана казати; свакако је тај утицај моћан био јак, а колико је превлачно народану буд, на боље или на горе, о томе не може бити овде говора. Истинито је и поудано ово: у Боци су српске успомене јаче од свих осталих; српске особине, у главном и најдешем, постичу се јаче; ју-

начки понос, узданje у себе, побожност без
лицемерства, гостољубље, љубав према ста-
рим обичајима, негованье свога језика и пе-
сме, све је то у цркви.
Осим повесничких

српских успомена,
умена предања, по целој Воци живе
доцрти, како је свазна српска свест и се-
ћање на заједницу и бољу прошлост се-
локупног нашег народа. Грбљани причају,
да је цар Лазар пореклом и родом из њи-
хова племена, те да се стога и звао Грбља-
новић. Свети кнез Штићановић био је од-
ишта родом из Паптровића и сав онај крај
спомен о боју косовском био је од-
плеће у обично „повијдање“ и без песме.
У приступу поменућу перашке бугарштинце,
које је скупио Богшић из старих рукопи-
са, али оне и данас већином трају у пам-
ћењу старе чељад. У манастиру Бањи-
крај Рива, чува се један старински епи-
трахиљ, о коме народ верује, да је био св.
Оаве, а има једна плаштаница коју је веда-
нека деспоткиња. Данашња је храм мана-
стира Савине велики Госпођин дан, где се
15. августа скупља велики сајам. Близу
манастира има старинска Савина црквица,
где на његов дан долази мноштво завет-

ника. Сельаци махом по Воци поште вели-
ком српском просветитељу осам дана, и
ако то црква не наређује. Народ прича, да
се једном, ту близу манастира, св. Сава
ошмарио, па како ожедане, а не би воде ни-
где у близини, светац удари штапом у
једну стену, одакле онога часа провре по-
ток, који и данас жувори и живо отиче у
море. Много и много слепних приповедања
о чудесима св. Саве има по Воци. Мрастин
дан обичније се зове дан „св. краља“, т.
ј. краља Дечанскога. Немањићи су долази-
ли у Котор, те и о томе има доста успо-
мена Веле, да се и данас чува у ризници
саборне цркве дожичица, којом се Душпан
причестио. Сваки ће вам Которанин с по-
носом показати Душпанов грб, међу мнош-
твом других, над градским вратима, с гр-
баљске стране. За двоје младих вереника
који се јавно млађују, онако мало безобзир-
но, обична је реч: „Иду под руке као Бу-
ро и Јерина“ т. ј. Бурађ Смедервац и ње-
гова Јерина. — Могао бих још напомену-
ти мноштво различитих примера, који по-
кажују, како је у успомени народа жива
светла прошлост српска, али мислим, да је
и толико доста.

Писаних повесничких података и рас-
права о појединим крајевима Воке и о њој

Педесетнаесту најлази се подоста, особито у свим књигама Српско-Далматинског Магистрата, те некада готово једине умне ризнице свега јужног Српства. Тај годишњак и у томе послу, што се тиче Боке, достојно већењује: „Шематизам православног епархије Беокогореке“, у коме вредна рука данашњег владике Терасима Петрановића прибירה старинске исправе, записе и остало, што раветљује прошлост и оста-Заслужују помена и проучавања ови радови домородаца: „Бокељи у грчком устанку“ од Др. Л. Томановића, у „Летопису Матице Српске: „Повеснице успомене о Боци Которској“ од Ј. Јелчића; „Повест Пераћегове петстотогодишњице“ од Тома К. Циповића.

Живот и обичаји Бокеља ишцрпени су за што јамче, до краја истинито и лепо. наших писаца, које ћу сад споменути. *Вук С. Караџић* у „Новчешкићу“ изнео је, пре него мораци, да и данас његов опис ваља у главном. За њим дође његов именован *Вучковић* те рашпори у велики обим Вукове црквене слике. У Врчевићеву књизи: „Три народне свечаности: Божих, Крсно име и

Свадба“, истина заступљена је Херцеговина и Црна Гора, али претежнија део има Бока. У поменутој књизи божихни обичаји захватају двадесет и три одељка, слава дванаест, свадба двадесет и два. *Бубиша* је прославио и своје име и свој завичај, у-красивши српску књигу уметничком обрадом типова и карактера, у романтичном духу. Најпосле чувеним српским путописцима. *Љубомиру Ненадовићу* и *Дру Милану Јовановићу*, не измаче Бока, предмет веома благодаран за ту врсту књижевности. Овде не спомињем *туђинце*, који су, било у ком правцу о Боци писали; само ћу казати, да је тај крајичак наше отаџбине, по свој прилици, туђинству боље познат, него ма који други. Онда је и не-верно приказан, особито од Немаца после бунна год. 1869. и 1881. То се не може оправдати, али се може разумети, јер је покретач томе народна мржња и политички рачун.

Старо племство. Слагски у наше време.

У средњем веку народ се у Боци делио на три стадежа: властелу, пучане и кметике.

Силна беше властела Которска, још за времена српске државе. Породице *Драго* и *Вука* као да бејаху род са Немачкима и оским листинама, те се често помињу у старин-домови: Буаица, Берџи, Срџићи, Виво-вићи и т. д.

Пераст је имао дванаест племићких домова, међу којима најзнатнији беху: Вицковићи и Валовићи.

Нови је одвињао: Војновиће, Страти-мировиће, Горакуче, Буровиће.

Буава: Медине и Бубиће.
Паштровићи су од старих времена го-дово сви властеличџи, а међу њима као да господством одајаше кућа *Зеновића*; је-пољској *Пододји*.

Рисан, ново ускочко место, није могао имати старе властеле, али је у њему по-одавно гласна кућа *Веловића*, јер се мно-ги "сердари" *Веловићи* певају у народним песмама.

Овае није потребе објашњавати значај и важност племства у опште, а у старој српској држави на по се. Може се само тврдити, да је племство јужнога Примор-ја имало знатну улогу у државним посло-

вима старе српске државе, па и касније, после распада царевине, код различитих ди-наста. Неки од њих и у оно време припа-даху западној преци, али им то не смета-ше да буду добри Срби и да се сробавају са осталим моћним племенима на простра-ној српској земљи, што свакако показује муарост и темељиту државничку вештину наших старих. Разуме се, да су властелин-уживали особите повластице у држави, али у јужном Приморју нису могли имати велика богатства, пошто земље не беше на одмет. Даље зна се и то, да нису на-роду били тежки као на западу. Пучани имаваху своја законом заштићена права. Још се чувају стари правилиници неких дружина поморских и трговачких, у којима и властели имаху дела, с врло малим по-властима. У опште претекност вишега сталеза отледала се у јавним свечаностима и у кажњивим делима. Положеј кметџића такође беше бољи, него у Босни и Дубро-вачком — (Бокелџи и данас зову дубровачки котар просто "Дубровачко") —. То се мо-же судити упоређивши ужена предања те-закса конановских и бокелџских: први и да-нас с мржњом помињу своје "госпаре" све с реда, а други се само вло сећају новских Буровића...

Пошто Млечићи подјармише Бску, главни им посао би, да однароде племство, а тога ради наметнуше латинску веру онима, који живљаху у градовима и поталијачише им презимена. Један део поносите српске госпде постадоше измеђари млечки, хранећи се плаћама чиновничким; други се часније уздржаше, јер браћяху крајине од турске поплаве и ако о хмебу Принципову. То је тако трајало до краја прошлог века, кад пропаде гњила млечачка држава, и кад уз француску војску допре дах слободе и једнакости и до оба-да Аудије.

Племство се већим делом ватрало; од оних што преостадоше, разуме се, да без личних особина, које би им давале угда у друштву, немају никаквих властита.

Данас има Вуровића, који просе, а познавао саж једнога кућића которског, који беше прост царинарски стражар. Да наведем и противне примере. На главу су два брата Војновића, један као учен човек, бивши професор на вагребачкој великој школи и други председник сабора дамалинског. У трету је недавно умрло последњи Горачућа, лекар и књижевник таццански, велики поштенак. Негде у Далмацији бејаше су-

дија, може бити да је још жив, властелин Драго, последњи од те куће, човек веома поштован од свакога због своје честитости. Али што је најлепше, ево оставих као последње да споменем. Кад је бесмртни Негош, као младић од 20 година (1833.) полазио у Русију, да се завладавичи, остаде 3—4 дана у Котору, чекајући повољан ветар да ерепе — не беше још парних дања —. Док се он ту бавио, позову га кнезови (контри) Ивановићи католици на част у своје дворове у Доброту. За уздарје владица им спева ову песму:

Србни Србина на части захваљује.

Како одох из слободних горах,
Мишљах у њих Српство оставити,

А међ туђим уместо народом.

Ком обичај ни језика не знам:

Вјера друга, царство, миса' друга;

Мишљах презрен, ка' и крвник бити,

Ради вјере — свијета немоге, —

Но ја са свим другојаче нађем;

Бих дочекан у Котору красно

У српскојзи кући Лумбардића

Ту три дана ка' у тренућ прошли

Правом чашћу и весељем српским;

Док четурти, на урнан сунца,

Контге Јосиф из Доброге дође

Са његова два мила синавца,
 Два синавца, како двије виле;
 Тек се стасмо, браќи с' изљубисмо,
 Питасмо се за живот и заравље,
 И у говор дуг некрену српски
 Сташе сва три Ђонта говорити:
 "Воља нам је, стари пријатељу,
 Да нам кућу пофеш видијети,
 Са свом браћом, која су ти овђе
 Нашом браћом, храбрим Црногорцима —
 Ми без модабе, како Црногорци,
 Из ријечи на нолу скочисмо,
 Три-четири лађе напунисмо,
 Њини мошти одвезу нас брзо...."

О, ви Срби! свуда ли српљувјете!
 Дужност чојства праву испунјате!
Српскоју браћом, вјеруј што вјерујеш!
Тактом вјере згубити чојна мјери
А озбиљност браћом и врлином.
 Давна се народ дели у Боци на две
 Гомиле: они, који одлазе из завичаја, да
 ће помагати своје и себе прехранити у ста-
 рости; и они, који остају на дому. Ви-
 ше од половине мушких налази се изван
 завичаја.

Исељеници се деле опет на две гоми-
 ле: једно су морнари, а друго трговци, те-
 жаци, аргати, вртари, копачи у америчким
 и аустраљским рудницама.

"Наћи ћеш Приморца у свакоме кра-
 ју свијета. Ђе тргује и бродаре, а горшта-
 ка највише у Мисиру и Цариграду" —
 вели Љубиша.

Горштаци, о којима Љубиша говори,
 то су већином Паштровићи, па Мајине и
 Побори, Куртољани, Кривошије, Грбљани,
 Браћи. И од тих племена они који су тик
 мора, дају се на бродарство, али су "по
 крви" морнари: *Добровани, Причњани, Тив-
 канци, Лепетанци, Луштанци, Морњани, Нов-
 џани, Будњани.*

За што се Бокељи селе у тако вели-
 ком броју?

Одговорите на то В. Караџић у својој
 "Ковчежњи":

"Земља је ова готово сва врлетна и
 каменита. Највише су у њој равнице: у
 Грбљу Солицко и Мрчево поље, и око
 Будве, такођер и у Паштровићима, има
 крај мора лијепа равница; а по осталијем
 мјестима падајући, као у нас конопљинста,
 или као добро гумно, држе се за њиве и
 ливаде; по многијем су мјестима преко ка-
 менитијех страна подиђане међе, све једна

извад Аруте, па одово нанесена земља. те посађени виноград, или друго што... Ко-
лико се од камена може, Бокељи раде и
земљу, али ни вина ни жита не могу има-
ти, колико им свима треба за циједу го-
дину...; од света што љепши доноси, нај-
већи добитак имају од уља (зејтина); и
стоке држе доста... Которанш и други ва-
ршани тргују и раде различне занате. Али,
узевши једно с Арутијем, може се рећи да
Бока живи највише од мора; у Њој се бро-
ји до 250 патентанијех бродова, који иду
по свему свијету.

То је све истина, али и ако је ма-
гомље, она је родна, те да је Бокељш обра-
ђују као Немци или северни Талијани, би-
ло би жита, колико „свиима треба.“ Тако-
ђер и шуме би могло бити много више,
кад се не би таманила без реда, и кад би
се поступно тајила, па и стоке би се мо-
гло више држати. Додајте к томе воће,
рибу и со, која би се могла вадити, као
што се у старо време вадила, па ето вам
Боке богате.

Дакле сиромаштина је у Боци после-
дица невештине и узрок сеобе. У старо
време још покретач томе беше: велика ва-
рада, која се само по мору могла наћи.

Бокељи, који остају дома, већином су
тежаци и сточари, при мору трговци, а
слабо маре да буду занатлије, те су ови
понајвише странци. У Боци има врло мно-
го старих поповских породица, те су паро-
хије готово наследне. Пре француске на-
реде, младићи се спремаху за свештенички
чин по бокељским манастирима, а рукопо-
лагаху их црногорски митрополити, од ко-
јих су и иначе у духовним пословима за-
висили. Пошто се установило дамагин-
ско вазалчанство, у другој десетини овога
века, учили су бокељски младићи богосло-
вију у Шибенику, после неколико година
у Задру. После буне 1869-те године, Бока
се одавој од дамагинске епархије, те до-
би свота владике, коме је столица у Кото-
ру, као и католичком. У томе је граду већ
од више година и гимназија, те много мла-
дежи бокељске учи више школе; по опш-
тинама су лекари и апотекари махом докоро-
ци, а пре три године било је двадесет
свршених правника, од којих је већина
отшла у државну службу.

љада, „шјурма“ и прозваља „војском“, а уз име „капетан“ прионуло поштовање и поверење, које се одржало по предању до данас. У поменутих бутарштинама Богшићевим опевани су многи Бокелџи због јунаштва против гусара, а по гробљима виде се на плочама истесане слике, које то приказују.

Какво беше богатство у Боци још онда, види се по дворовима, који се ређају дуж обала, те се, данас већином пусти, огледају у тихом затону; види се по великодушним презама, препуним арагоцевих уметничких израда, које би биле реткост и у великим престоницама. Једна перашка владелица — мислим у XV. веку — беше заветовада чудотворној икони богородичиној, на острву према Перасту, свој бисерни ђердан, да јој ослободи мужа из гусарскога ропства. Муж се ослободи, а госпођа приложи икони свој ђердан, који се и данас чува у поменутој цркви, а цени се на 50.000 фор. Колика дакле беше имаовина те владееоске куће, кад је госпођин један део нежити толико вредно!? — Прича се, да је једна соба у двору конта Ивановића била попођена влатним новцима; и о многим другим кућама прича се, да имаћаху влатних рукомија, вадеа, светњака и осталих

утвари. Ових последњих година, богати ту-финци, понавнише Енглези, одвели су из Боке мноштво старинскога оружја и покућанства, купљена буда за што.

Напретком науке и развитком обртности, бокелџско бродарство доби нови полет. Њихове веће лађе напустише Леванат и таијанске обале, те почеше пловити око Африке у источну Индију и преко атлантике у Нови Свет. То је био вршак бокелџског успеха у тековини, и тај се вршак одржао до скоро, докле се не појавише парне лађе. Јоште има живих старца из тога влатног доба бокелџског, кад је и катанетан и прости морнар, после неколико година, враћао се дома са довољним иметком. Бокџ, међу тим, припаде другој држави, која замени тврду млетачку владавину. Старо прегаоштво бокелџско изнесе нову хаџбуршчку заставу, — докле слабо познату иван континента, — у најдаље крајеве света, те Аустрија стече утледа на двадеко. Њени бисари показаше се за то бладарни према многим синовима поновне Боке. Напоменућу два случаја. Капетан Стеван Милашиновић, од Новота, би одликован од владарца за то, што је, око год. 1830., при развио аустријску заставу на

речи Мисисипи. Други капетан, од Пераста, веома чувени Мато *Mato*, посла из Америке неке ретке животиње царевима аустријском и руском, те од њих доби лепо уздарје.

Овде је с руке да проговорим у кратко о васпитању и начину живота старих капетана и њихове војске.

Дечаци од имућнијих кућа школоваху се, у старо време, у Мелцима, Јакину, Лиорну; доцније у Марсељу, Лиону, Кардифу и т. д. Сиromaшници учили су у завичају, код католичких кадубера у Новом. Перасту и Котору. Под аустријском владом отворише се стручне школе за поморце, у Новом, Котору и Дубровнику, које су и данас.

Малиша наутпичар чим би из школе изишао, "ужрцао" би се на какав "патентни" обично туђ брод, (тако се зваше даља овлашћена да плови широм света, за разлику од мањих, којима беше слободно само по јадранскоме мору). те би добио најнижи чин у поморској хијерархији, т. ј. постао би "мали" (*mazzo*, *mousse*). Дужевошти малота беху тешке и многостручне. Прво и прво морао је помагати свима морнарима у свакој работи на броду, дакле

око једара, око крме, при товарињу и испуцавању трговине, и т. д. За тим, морао је *послуживати* капетана, часнике и старије морнаре, и то слабо се покорављујући свакој њиховој наредби; сваки старији на броду имађаше право да казни "малота", како му се свиђи. Смер такота васпитања објашњују две пословице бокелске. Прва каже: "Треба јести мрнарски крух (хлеб) најприје, а јако се закапетанити." Друга вели: "Ко се не навикне слушати, тај не ће умјети ни заповједати." Та два правила вођаху старе Бокеле у њиховом шпартанском васпитавању.

После годину или две "мали" би био унапређен за "мадлџа". У томе чину он се једнако вежбао у морнарским пословима и покоривао се старијима као и пре, али је имао нешто више личне слободе. Као мадлџа служишаше мади Бокел годину две или више, према својим личним особинама и наплетку у крутој морнарској пракцији. За тим би унапређен био за морнара, па крмара и боцмана, а најпосле положио поткапетански испит. Тада би добио "патенту" и имао право, да носи високи клобуке (цилиндар), те чекао реда или среће да заповједа бродом, као самостални капетан.

Отуда се и данас по Боци „цилиндар“ не зове Аручије но „патента“.

Није ретко било, да и Вокељића прати свога мужа капетана по големој пучини, те су им се деца рађала на броду. То је право имао само капетан, а обично се слазио њим, ако је заповедао својим властитим бродом. Има још доста живих старих госпођа, које су тако са својим мужевима и породом обилале готово читав свет, а, на неки начин, увек биле у своје дому, негујући, крова толике промене, на покретним даскама, свој језик и обичаје. Било је грозних случајева, да тако пропадне цела породица. Пре *петнаест* година десила се таква несрећа. Неки капетан *Доланица* од новске крајине, хтео је да подражава старим Вокељима, те поведе са собом жену и децу и сви се скупа утопише у једној оауји. Јако су занимљиве те старе морнарице; човек се никад не би сит наслушао њихова причања. Замислите разновличност успомена из пространог божјег света, а те су успомене наслагане гомилама у главама простих, али бистрих српских жена, а приказиване кићеним јужним говором! Најчудноватије човеку се чини, кад нека од тих жена прича, где јој се које дете родило, или сахрањено било *на пучини*, са оста-

лим приликама, које су догађај пратиле. На пример „Лицем на Турфев дан родио ми се Нико на путу ка Сингапору... Јадна моја Даница пијехнула (издахнула) је кад бијасмо три дана далеко од Бу-Јорка“... Боже, моје големе невоље! Молим Јока, да се вратимо, да предамо дијете земљи, и он наше, сиромаш, радио, али дунуо проклети вјетар контра, те не би куда ни камо, но морасмо своје рођено дијете сахранити у море. Дох, Боже, ослободи од тога и крвника!...

— Као што је познато, у свих народа, капетан је на лађи и духовник и судија кад устреба. Дакле капетан је дужан био своје новорођено дете да „заведе“ у матицу, да крсти, или опоје. Доцније, вративши се у завичај, предао би те записе своје парохије, те имате по Боци овако написаних крштеница и смртница: „Тај и тај, законици син... рођен год... месеца... да-на... на тихом оцвану, на броду... путујући од Валпараво ка Медбурни (Аустралија), на... земљописне ширине, би крштен од свога оца капетана... а касније у Тријешинћу светијем миром помазан од јеромонаха“, и т. д. „Сведочи се овјем, да је Никола Витезић из Кута, преминуо на броду „Славјанка“, на коме је био морнар, под командом у јужној Африци. Пошто се

брод ни после 48 ура није могао прикаћи крају. Да се мртво тијело преда матери велџи, капетан Стефан Михајловић би при-
нужден, да га спусти у море. То је пос-
вједочено од поменутога капетана и све
војске...

На српским бродовима, владаше оштри
запт. Капетан бејаше неотраничен госпо-
дар над часницима и над војском, те
је преступе кажењавао неумитном оштри-
ном. Казне су биле различне и поступне,
од новчане глобе и затвора до изагнања с
брода. Изгнани морнар тешко се могао
наместити на друти који бокелски брод,
А кад би морнар покушао или извршио
злочинство, судило му се на пречац. То се
тако ретко дешавало, да се јоште живо
прича о једном догађају, који се збио пре
педесет година. Један морнар из новске
крајине гађао је из пушке свога капетана,
те је с места био обешен о катарци. Међу
тим догађаји таке врсте нису ни дан да-
нас никаква реткост по оогалим светским
морнарицама.

Али, на српским бродовима, поред ош-
трог запта, владаше и патријархални дух.
Капетан се очински стараше о здрављу и
користи својих подложника. Друкчије није

могло ни бити, јер готово сва војска беја-
ше из истога племена, понекад од истог
братства капетанова, — дакле задрута, про-
жета старим патријархалним српским духом,
чврсто везана у заједницу, више предањем
и обичајима, него ли писаним законом. Осо-
бито су се морнари јакмили да слаже на
бродовима, на којима се налажаху *дожаби-*
це. Ту су мање осећали чежњу за кућом,
живот је текао типе и уредније, а знамо
сви, колико нежна женска рука и дворба
ваља у болести.

Сем тога, била на броду домаћица или
не била, вршаху се тачно, на првом месту,
верске дужности, а неговаху се и народни
обичаји, колико су прилике допуштаде. У
„камари“ (кмети) гораше увек кандило пред
иконом заштитника помораца, светога оца
Николе. Ту се војска и старешине заједнич-
ки Богу мољаху два пута у радноме дану,
а свечаником више и дуже. Православни су
постили среду и петак, прву и последњу
недељу великога поста, неколико дана св.
Петру и цео пост *светој Постоји*, како при-
морци зову Упеније Богородичино. Уз ча-
сни пост, ако би стигли у какво место, где
има наша црква и свешеник, сви би се ис-
поведили и причестили; ако не би могли
стићи, они би то накнадно учинили и по-

сае поета. Када би који умрло на пучини,
настојашу сваким начином да стигну на су-
ху земљу, макар им то било с неруке, и
омело их у путовању, те би мртваца оно-
јади, како су умели и означили му гроб
крстом и натписом. Бог зна, по каквим пу-
стим местима има таких гробова, какви ли
дивљаци чућећи се гледају милостиве ре-
чи у српском језику и српским словима!
Када би брод стигао где има црква, најпре-
ча дужност беше дружини, да покојнику
даду парастос. — У очи божића прилазао
се бајнак уз народне обреде, који се вр-
ше по јужним крајевима нашега народа.
Замислите овај приказ: Дајемо од краја,
на коме живе људи, много даље од отац-
бине, између бескрајнога неба и бескрајне
пучине, на корабли, рукотвору људскоме.
сламџици једној међу природним силама,
гомилаца људи скупљених око ватре, *по
своје обичају, славе успомену Спаситељева*
Долазка на свет.

Ад' је ова слава двојица
Са престоном и са веселошћу,
Ватра плама боље него игда,
Прострта је слама испред огња,
Прекршени на огњу бајнаци,
Пушке пучу, врте се пелива,

Гусле гуде, а кола певачу...

А што ми се највише допада,
Што свачему треба надревити!

(Горски Вујковић).

Ветар вијуче кроз конопце и катарке,
вади јуришају на бокове, смрт зија око
них; али они снажени тврдом вером у
Бога, поуздањем у вештину свога старе-
шине и у своје прегоштво, те ноћи више
него икад духом живе у својој отаџбини и
сенају о срећној будућности, која их че-
ка на дому...

А када се бокељски брод враћао дома,
тада тек беше слава! На уласку у ушће
према Општром Ргу, брод је оглашавао свој
долазак, а у исто време и поздрављао сво-
ју милу Бокву груквањем топова и истаца-
њем застава. Томе повдраву одзивало би
се омазх брујање звона са манастира Са-
вине. Војска се умива и преоблачи, каше-
тан, (особито Добраћани), збаџи са себе
лапнску ношњу, навуче широке свилене
чакшире, опаше се шареним појасом, врх
појаса припаше пашвачу и у њу тури
сребрне две мале пушке, на грудима му
засјају пуца, или токе, а на главу тури

калпак, те достојанствено хода по палуби. Савински игуман, са једним или двојицом кадуђера, на манастирском чамцу хитро се доведе под брод. Спусте се лестве. Капетан и војска, сви гологлави, дочекају стожке старца, па му редом љубе крст и руке, *макар сви били запарте црпке*. (То је од старина била повластица Савињана и то сведочи о верској сношљивости старих Бокеља). Игуман освети војницу и њом опшкропи лађу у накрст, па старешине и војску, пак, почашћен и богато обдарен, врати се натраг, а лађа отплови даље крова затон, праћена с обада пуцњавом и веселим узвицима.

Тада беху светли дани Боке Которске.

Први ударац једрењацима зааде примена парне силе лађама. Како парне лађе почеше крстарили у већем броју, тако постојинаху једренеке, који не моглоше издржати утакмицу. Бродови на једра највеће величине са ваљаним капетанима мораху се „улонити и поклонити“ пред мањим парњачама. И бокељски бродови, поред свога доброг гласа стечена вековима, мало по мало, не само што изгубише првенство, него се слабо и тражаху у великим пристанима од великих трговачких кућа. На-

стаде несразмерно ратовање за неко време па онда понижње, које болно ојекну по Боци. Повосни њени бродови мораху сад буда за што превозити трговину, од које није прека потреба, те се отпљавља и прима дужиим путем.

Други ударац дочека бокељске бродове на првобитном попришту њиховог освајања, на јадранском мору и Леванту, баш онда, кад им поново, после стотина година, Адрија и Леванат поставдоше готово једино уточиште. У Трсту се установи Друштво са толомом главницом за грађење и употребу парних лађа. Друштво одах нађе издашну помоћ код владе, јер ова виде, од какве јој неизмерне користи може бити у ратно доба. И, што но се каже, преко ноћ, ново Друштво, *Тојд аустријски*, пусти низ море неколико десетина „Вапора“, који својим путањама разастреше мрежу по целом југу и истоку.

Тада настаде расуло бокељске морнарице.

Будући велика и старинска установа, никад из Друштвене потребе једнога народа, није ве одах са свим нестало, него се крвнида мало по мало, или, приличније да кажем, гасида се поступно као пламен, коме нестала-

је горива. Пламен, баш кад догорева, кад и кад бунке јаче. И у остатку морнарице Бокељске, у ове последње три, четри десетине година, у неколико махова, појави се животна снага, разуме се, на кратко време. Нађе се уман, веома богат човек велики родољуб, Спирос Гоцковић, родом из новске крајине, (отац књижевника С. Гоцковића), који, на челу осталих Срба трговаца у Трсту, са свом снагом своје личне воље, даде нови тренутни подет нашем бродовљу; Спирос изгуби све своје годемо имање, (око 10 милијона фор.) у кризном рату, а с њим пропаше и бродови. После неколико година установише Дубровчани бродарско друштво; големи бродови, каквих је мало у Енглева и Америци, већином беху поверени Бокељцима; та се бродови почеше нагло множити, носећи имена: „први дубровачки“, „други дубровачки“ и т. д. Кад се већ поче градити четрнајсти, забринуте се Лојдовци и најбоље начина да друштво упропасте...

У овогодншњем поморском шематизму забележени су тачно сви бокељски „патентни“ бродови. Има их свега *пет*.

Бокељским капетанима и „војоци“ не оста друго, но да се предаду „Лојду“, те

су на дањама тога друштва данас у већини. Какови су тамо, тече ли још стара крв у њиховим жилама, о томе нам најдешне уме да прича наш цепенни књижевник Др. Милан Јовановић, који је с њима проводио веселе и „тешке дане“ и све то описао.

Бока осиромашни.

Па онда и буне од год. 1869. и 1881. зазваше јој смртну рану, од које се тек сад опоравља.

Земља и поднебље. Облици и буд људи.

Ношња. Језик.

„Бока је мјесто зараво, за то су људи зарави и доста живе. Мушки су у опће висока струга, а жене прикладне, црнокоже и тмасте. Ако је истина, што се каже, да су Срби међу Словенима најљепши народ, Бокељи су чисто о двојици од своје браће“, вели Љубиша.

Бока је, с малим изузетком, заравна, јер је присојна, бродовита, на мору, а с високим планина херцеговачких и црногорских струји чист ваздух и мена се с морским. Најздравије и најдешње је место у Њој Хер-

цег-Нови и с њега је на све стране диван видик. За то се може препоручити имућним болесницима Србима, којима треба блато поднебађе, и који га, с великим трошком траже у туђем свету. У Новом ће наћи чистоћу као у Холандији, а о њој се прича, да је најчистија земља на свету; уз чијегу имаће велики избор у храни, јер је новска телетина и јагњетина на гласу због укуса, па онда рибе морске сваке врсте, воћа, добра вина, света има у изобиљу, а *за мацу цену*. Недавнија су места у Боци: Котор, због тескобе; Будава и солишко поље, јер су места водопадана; Столпво, јер га зими сунце не греје. Вода живих по Боци нема колико би требало, али што их је, врло су зараве. Треба напоменути и климатске неводе. Неких година, с пролећа и јесени, време се нагло мења, те проузрок је болести, најчешће запаљење у изнутрици. Кад по планинама снег пада, по Боци дажди (киши), те тако може трајати више недеља и тада се човеку слабо ради јело.

Сумњам, да игде у нашим крајевима, сразмерно броју народа, има толико стараци и старица, као у Боци. Доста је казати, да има још живих капетана, који су, као млади људи, помагали Грцима (1821—27)

у њихову устанку; много чељади памти француску најезду и ратовања савезника по приморју; пре неколико година умрло је један Ришњанин, бивши добровољцац у првом српском устанку под Карађорђевићем, а причају, да је већ онда био матор. Жена пак има више у дубокој старости, него ли мушкараца, а томе ће бити узрок, што тише и умереније живе, него људи, према је умереност главно правило Бокељима.

Људи су стасити, брзати, приомањасте, питома лица и погледа, умни и врло речити. Заста врло је ретко наћи Бокеља ситна или трубушаста, или црвене длаке, или глаупа. Највише зачуди странаца бокељско пошлостество (знање многих језика). По Боци се махом говори: талијански, енглески, грчки, француски, шпанолски, и турски, али Бокељи не маре међу собом говорити туђим језицима, а жене им и не знају другога језика осим српскога. Бокељ је дочекљив (гостољубив), јуначан, врло пажљив у саобраћају са иванцима, љуби Србина из ма кога краја, од туђинаца највише цени Русе, Енглеве и Француве, најмање Талцане и Немце. Мана му је, што је *киселије*, т. ј. прецењује себе, али не даје дако маха томе осећању. Штед-

љивост код њих хоће да пређе у лако-
ство, опрезност у неповерљивост.

Дневски свет је лепа струка, лица пу-
на израза, обично сетна, бујне косе, али
по варошима, госпође већином имају квар-
не зубе. Чистоћа по кућама и у хаљина-
ма може се узети за пример. Бокељице
љубе лепо покућанство, скупоцене дома-
ће судове, уметнички израђене ситнице,
наките, сликe, огледала, и т. д. За то је
готово свака кућа као неки мали музеум,
у коме ћеш наћи ствари из свих крајева
света. Домаћице те чисто с неком свеча-
ном збиљом проводе кроза свој дом,
кроз своје мало царство, и јако јој уга-
ђаш, ако хвалиш њене реткости. Вр-
лине су им: побожност, верност према
мужевима, нежност према порoду, љубав
према родбини, рајиност и штедљивост.
Бокељици старота кова као да је правило
у животу руска пословица: "Пише води
ниже справи," те је скромна, особито с
мушкима, и врчи на мађи слободнији на-
раштај. Али, и ако се олако не упушта у
сваки разговор, превлађује њена реч у пи-
тањима домаће части и користи, у обради
стародревних обичаја. Ту постане давица,
Бокељи високо цене и радо слушају па-

метну и честиту жену, али треба да се
као така истакне; докле то својим живо-
том и радом не потврде, докле их мушкар-
ци сматрају по оној народној: "Њена је
дуге косе, а кратке памети." Замерају Бо-
кељицама што се при удаји више поводе
за разумом, него за срцем.

Сељаци се не жене тако рано као по
другим нашим крајевима; обично се окупе
после двадесет пете године. Док су мла-
дунцима, живе — како ваља, за то се сој
и одржао зарав и леп. Поморци, и иначе
они што одлазе у тековину, жене се изме-
ђу тридесете и четрдесете. Врло је обично
и данас, да се човек ожени, па отиде у
свет, а жена га чека по неколико година.
Врло је ретко да жена превери. По Боци
има и туђинских одива: Тагајанака, Три-
ња, Енглескиња и др., али то су изузеци.

Врђани бокељски одевљу се са свим
као и Прногорци, а жене њихове као и
српске сељациње по Утарској. По вароши-
ма преузела је маха ношња по француском
кроју, а потражњу је се још и старо бокељ-
ско (управ добротско) одео мушко, на
име: плитке, отворене ципеле, црне чараше
до колена, свилене црне димлије, око стру-

ка пас, на грудима пршњак од црне свиле са сребрним пудима, кратак гуњ од истога теина и на глави свилене црна капа налик на црногорску.

Можете у Котору срести још кога старца у тој ношњи са *цилиндаром* на глави. Место капаце. То јако изненађује извајдане и смешно им изгледа. То су стари добротски капетани. Казао сам у одељку пред овим, да, у старије време, цилиндар беше обележје патентираних капетана. Те се цилиндар у Боци и не зове *дружчије до "палента"*. "Тај и тај носи патенту — има нову патенту — поздравно нас је с патентом т. ј. снимивши патенту," — говори се. Али како у последње време и писарчићи и трговчићи носе "патенте", изгубила је ова свој стари утлач.

"Може бити да никако мјесто у нареду нашем није тако важно и знатно *за језик* наш као Бока... Ондаје се може чути мноштво правијех славенскијех ријечи, које се змо у нашим крајевима нигаје не говоре" (Вук Караџић, *Косовскић*).

Да је истина, што је Вук казао год. 1836. посведочило се касније, кад је он (Вук) по другом пут штампао умножени свој Рјечник год. 1852. Отворите с реда

једну страну Вукова речника, наћи ћете из Боке по коју, у другим крајевима непознату реч, често згодну и чисто српску. али се, на жалост, те речи слабо сдомаћују у опћем књижевном језику; и Шумадинци и Војвођави радије узимају туђе речи, или кују нове, него што прихваћају речи с југа. Још се касније посведочило, што је Вук рекао, кад се књижевни свет задиви новинама облика и красним сликама из бокељског говора, које изнесоше: Врчевић и Ђубиша.

